

A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése. A Magyar Alkotmány is rendelkezik a szövetkezetekről: „Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szövetkezeteket.”

Mészáros Zsuzsa, Monostori Éva:

Szövetkezeti történelem

XVIII. század egyik mozgalmas eseménye az ipari forradalom volt, melynek folytán a vagyoni viszonyok is átrendeződtek.

A versenyképesség növelése érdekében jelentős mértékű tőkekoncentráció zajlott le, mely feszített versenyhelyzetet indukált.

A fejlődés adta lehetőségekkel sikeresen élni tudó vállalkozók egyre nagyobb vagyona tettek szert, míg a kis- és középtőkések helyzete kilátástalanná vált. Utóbbiak piacra jutása, piaci pozíciójuk megtartása egyre nagyobb erőfeszítéseket igényelt. Ezen folyamat a piac szereplőinek versenypozíciók szerinti polarizálódását eredményezte, mely egyben a társadalom tagozódásához is vezetett. Átalakult a társadalom szerkezete, életmódja és világképe egyaránt.

Az életkörülmények javulása jelentős demográfiai növekedést eredményezett, ugyanakkor a kis- és középtőkével rendelkező társadalmi rétegek szociális helyzete lényegesen megromlott, és az így felvetődő szociálpolitikai problémák (munkanélküliség, éhínség, lakásproblémák) megoldása iránti igény egyre erősebbé vált.

A kis- és középtőkével rendelkezők versenyképessége fokozatosan csökkent, amely helyzetből számukra egyetlen megoldás jelentett kiutat: ha egyéni érdekeik egyesítésével, a szervezetség eszközt kamatoztatva javítják versenypozíciójukat, s a tőkekoncentráció nyerteseinek számító nagytőkések partnereiként így próbálnak eredményesen szerepelni a piacon. Nyilvánvalóvá vált, hogy a kis- és középtőkével rendelkező csoportokhoz tartozó gazdálkodók a piaci versenyben csak úgy tudnak érvényesülni, ha egyéni elszigeteltségüket feladják, vagyoni erejüket egyesítik, és érdekeiket közösen juttatják érvényre.

E gazdasági és társadalmi igényekre válaszolva jelentek meg a XIX. században sajátos gazdasági – jogi tartalmat hordozó vállalkozási formaként a szövetkezetek.

A szövetkezet a kis tőkeerővel rendelkező csoportokhoz tartozó személyeket hivatott tömöríteni, és az egyénben rejlő értékeket igyekszik sikerre vinni az

- önszegély,
- önszerveződés,
- kölcsönösség és a
- kooperáció elvei alapján.

A tagokat mindig valamely azonos forgalmi mozzanat mentén fogja össze, tagjai között érdekközösség alakul ki egy közös cél (termelés, értékesítés, beszerzés, munkaszervezés stb.) iránt, melynek megvalósítása érdekében szervezetten lépnek fel a piacon.

A szövetkezet a szerezettség eredményeként egy-egy gazdasági folyamat több fázisát, illetőleg egészét képes lefedni: a termeléstől a forgalmazásig. Az összefogásnak köszönhetően kiiktatható a gazdasági folyamatokból a közvetítő vállalkozó, melynek szerepét a szövetkezet veszi át, s ily módon a megtakarított vállalkozói nyereség a szövetkezetenél realizálódik. Az optimális üzem nagyság kialakítása révén lehetőség nyílik továbbá a működési költségek csökkentésére, s ennek révén a megtakarítások növelésére.

A szövetkezet nem non-profit társulási forma, ugyanakkor differencia specifikája a többi for-profit társasággal szemben az, hogy az elért gazdasági előnyt az ún. visszatérítési rendszer révén tagjainak juttatja vissza.

KÖZÖSSÉG fogalom funkcionális megközelítése (Warren)

Ha a közösség valóban létezik, akkor annak az azonos földrajzi elhelyezkedésben, amely a fizikai és lelki biztonságot otthonként nyújtja, az alábbi öt funkciónak kell megfelelnie:

- A **szocializáció**, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba,
- A **gazdasági boldogulás** funkciója – a közösség megélhetési lehetőséget biztosít tagjainak,
- Társadalmi részvétel**, teljesítve a társasági élet iránti általános igényt,
- Társadalmi kontroll**, megkövetelve a közösség értékeinek betartását,
- Kölcsönös támogatás**, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja.

Rochdale

Az első szövetkezetek az ipar és a fogyasztás területén jelentek meg azokban az államokban, ahol a tőkés viszonyok a legfejlettebbek voltak. Az első fogyasztási szövetkezet 1844-ben alakult meg az ipari forradalom szülőhazájában, az angliai Rochdale-ben 28 takács összefogásából.

Szövetkezeti formák:

- mezőgazdasági,
- kereskedelmi, fogyasztási,
- szolgáltató (pl. lakásszövetkezet),
- marketing szövetkezetek (komplex tevékenységi körrel),
- szociális, stb.

Sokrétűségük a külföldi mintákon alapulva pl. Svédországban:

- gyógyszeripar,
- hitelszövetkezet,
- üdülőszövetkezet, stb.

A nemzetközi fórumok az általuk elfogadott határozatokban, ajánlásokban arra kérik a kormányokat, hogy lehetőségeikhez mérten a legteljesebb mértékben támogassák e szervezeti forma fejlődését, bátorítsák az önkéntességen, önszerveződésen alapuló helyi szervezetek alapítását.

Rochdale-i elvek 1934

- Nyitott tagság
- Demokratikus igazgatás
- Visszatérítés a vásárlás arányában
- Korlátozott tőkekamat, Fakultatív:(1937 Párizs)
- Politikai és vallási semlegesség
- Szövetkezeti továbbképzés előmozdítása
- Készpénzre történő eladás
- Önkéntes szövetkezés
- Piaci árusítás (1966 Bécs)
- Közös szolgáltatások biztosítása
- Nemzetközi együttműködés a szövetkezetek között

A szövetkezeti mozgalom története Magyarországon

A szövetkezés eszméje igen hamar eljutott Magyarországra, így már a XIX. század derekán megjelentek az első szövetkezetek a pénzpiaci szektor, a fogyasztás és a termelés területén. Az első magyar szövetkezetet 1845-ban hozták létre Ószombaton. A szövetkezeti mozgalom az I. világháború után erősödött meg, mikor életre hívták a mezőgazdasági és ipari termékek beszerzésével és értékesítésével foglalkozó Hangya szövetkezeteket. A Hangya a II. világháború előtt Magyarország szinte valamennyi településén jelen volt székházzal, kereskedelmi átvevő-hellyel, hitelszövetkezettel. Közép-Európa egyik legnagyobb vállalatcsoportjává nőtte ki magát, úgy a tagságát, mint a kereskedelmi tevékenységét illetően.

A magyar szövetkezeti mozgalom fejlesztésében jelentős szerepet játszott Gróf Károlyi Sándor, akit a szövetkezetkutatók a „magyar szövetkezetek atyjaként” emlegetnek. Károlyi a fogyasztási és hitelszövetkezetek mellett szorgalmazta az állattenyésztő, géphasználati, biztosítási és egyéb szövetkezetek kialakítását is, hangsúlyozva, hogy az összefogás, a szövetkezés az egyetlen út arra, hogy a termelők megfelelő pozíciót érjenek el a piacon, és a gazdatársadalom piaci érdekei érvényesüljenek.

A kezdeti sikereket követően a magyar szövetkezeti mozgalom más irányt vett. A második világháború után a szövetkezeteket fokozatosan kezdték betereni az állami ellenőrzés alá, a kibontakozó szocialista diktatúra a szövetkezetek államosítását és az erőszakos szövetkeztesítést tűzte zászlajára.

1959-től megkezdődött a kollektivizálás, melynek célja a nagyüzemi gazdálkodás kialakítása volt a mezőgazdaságban, illetőleg az iparban egyaránt Ennek hatására gyökeresen átalakul az addigi tulajdoni rend, a szövetkezeti tulajdon a társadalmi tulajdon egyik – az Alkotmányban is nevesített – formájává vált, mely osztatlan csoport tulajdonnak minősült. Ebben a

korszakban következett be szövetkezeti jogunknak az európai jogfejlődéstől való nagymértékű elszakadása.

A rendszerváltással a szövetkezeti mozgalom szempontjából is új korszak kezdődött. Az első és legfontosabb lépés volt a tulajdonviszonyok rendezése, részben a vagyonnevesítés részben a kárpótlás keretében. A szövetkezetekben vissza kellett állítani a tagság tulajdonosi minőségét és ennek megfelelő érdekelttségét, ami a további közös üzletvitel alapját képezte.

A legújabb szövetkezeti törvényünk, a 2006. július 1-jén hatályban lépett 2006. évi X. törvény a szövetkezetet olyan szervezeti keretként szabályozza, mely képes ötvözni a gazdálkodási funkciót a kulturális, szociális, közösségszervező funkcióval, így eredeti rendeltetésének megfelelően gazdasági és szociális célok megvalósítására egyaránt alkalmas. Ez utóbbi célok finanszírozása érdekében valamennyi szövetkezet számára kötelezővé teszi a – csak a törvényben és a szövetkezet alapszabályában meghatározott szolgáltatások nyújtására felhasználható – közösségi alap létrehozását, és külön nevesíti a szövetkezet azon altípusát, amely kifejezetten a munkanélküli vagy egyéb okból hátrányos helyzetű személyek (pl. időskorúak, pályakezdők, kisgyermekes szülők, fogyatékosok, mozgássérültek) foglalkoztatásának elősegítését, szociális helyzetük egyéb módon történő javítását tekinti fő feladatának (szociális szövetkezetet).

A rendszerváltást követő jogalkotás megkísérelte tehát visszaadni a szövetkezeti társulási forma presztízsét, azonban a szociális szabályozás időszakában tapasztalt folyamatok, a szövetkezeti elvek semmibe vétele, a széleskörű kényszer alkalmazása olyan mély nyomott hagyott az állampolgárok szövetkezetekről alkotott nézeteiben, mely a rendszerváltást követően több mint másfél évtizeddel is érezeti hatását. Ez kétségtelenül közrehat abban, hogy napjainkban nem alakulnak számottevő mértékben szövetkezetek, annak ellenére, hogy ma is az egyik leghatékonyabb lehetőséget kínálják a szociális, kulturális és gazdálkodási nehézségek leküzdésére.

A nemzetközi szövetkezeti alapelvek tartalma, Manchester

A szövetkezeti elvek kimunkálásában, terjesztésében jelentős szerepet vállalt az angol és francia kezdeményezésre, 1895-ben londoni székhellyel alakult nemzetközi szövetkezeti érdekvédelmi szervezet, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (SZNSZ), mely elvitathatatlan érdemeket tudhat magáénak e területen.

Az SZNSZ megalapítói feladatuk tűzték ki a nemzetközi szövetkezeti alapelvek megfogalmazását, valamint azok gyakorlati érvényesülésének elemzését. Ehhez vizsgálat alá kellett vonniuk az európai államok tételes jogi szabályozását, a szövetkezeti alapszabályokat, és az egyes országok szövetkezeti mozgalmának lényeges jellemzőit egyaránt. Mindezek értékelő elemzése alapján kísérelték meg körülírni a szövetkezetek döntő többségénél érvényesülő szövetkezeti alapelveket.

7 alapelv (Manchester 1995)

- önkéntesség és nyitott tagság elve
- demokratikus tagi ellenőrzés
- tagok gazdasági részvétele
- autonómia és függetlenség

- oktatás, képzés
- szövetkezetek közötti együttműködés
- közösség iránti elkötelezettség

Önkéntes és nyitott tagság

„A szövetkezetek önkéntes szervezetek, melyek nyitva állnak – nemi, társadalmi, faji, politikai, vagy vallási megkülönböztetés nélkül – mindenki számára, akinek hasznára lehetnek szolgáltatásai és aki elfogadja a tagsággal járó felelősséget”

- belépés,
- kilépés,
- változó tőke (kilépéskor a tőkebevitel megszűnik)

Demokratikus tagi ellenőrzés

„A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött demokratikus szervezetek, a tagok tevékenyen részt vesznek a vezetés és a döntéshozás folyamatában. Férfiak és nők választott képviselőként, a tagságnak felelősek. Az elsődleges szövetkezetekben a tagok egyenlő szavazati jogokat élveznek (egy tag - egy szavazat) és a más szinten működő szövetkezetek is demokratikusan szerveződnek.”

- szövetkezet működésével kapcsolatos legfontosabb kérdésekben való döntés,
- A vezető testületek tagjai a közgyűlés által számon kérhetőek, és bármikor visszahívhatóak.

A tagok gazdasági részvétele

„A tagok igazságosan járulnak hozzá a szövetkezetük vagyonához és azt demokratikusan ellenőrzik. Rendszerint a szövetkezet tőkéjének legalább egy része a szövetkezet közös tulajdonát képezi. A tagság feltételeként előírt nagyságú jegyzett tőke után – ha erre egyáltalán sor kerül – a tagok általában korlátozott mértékű ellenszolgáltatásban részesülnek. A többletet az alábbi célok bármelyikére fordíthatják:

- szövetkezetük fejlesztésére, lehetőség szerint tartalék-alapok képzésével, aminek legalább egy része oszthatatlan;
- a tagok részesedésére, a szövetkezettel bonyolított közreműködésük arányában;
- és más, a tagság által jóváhagyott tevékenységekre.”

Autonómia és függetlenség

„A szövetkezetek a tagok által ellenőrzött autonóm, önfenntartó szervezetek. Amennyiben megállapodást kötnek más szervezetekkel, beleértve a Kormány hatáskörébe tartozókat is, vagy külső tőkeforrásokat használnak fel: mindezt csak olyan feltételek mellett tehetik, hogy egyidejűleg biztosítják a demokratikus tagi ellenőrzését és a szövetkezeti autonómia fenntartását.”

Oktatás, képzés és tájékoztatás

„A szövetkezetek olyan oktatást és képzést nyújtanak tagjaiknak, választott képviselőiknek, vezetőiknek, valamint alkalmazottaiknak, aminek alapján azok hatékonyan hozzájárulhatnak szövetkezetük fejlesztéséhez. A szövetkezetek tájékoztatják a nyilvánosságot, különösképpen a fiatalokat és a közvéleményalakítókat a szövetkezeti összefogás jellegéről és előnyeiről.”

A szövetkezetek közötti együttműködés

„A szövetkezetek helyi, nemzeti, területi és nemzetközi együttműködés révén szolgálják a leghatásosabban tagságukat és erősítik a szövetkezeti mozgalmat.”

Közösségi felelősség

„A szövetkezetek tagjaik által elfogadott elvek alapján közösségük folyamatos és tartós fejlődésének a fenntartásán munkálkodnak.”

6 szövetkezeti érték:

- önsegély
- egyenlőség
- egyéni felelősség
- demokrácia
- igazságosság
- szolidaritás

A szövetkezetek társadalmi, gazdasági státuszát vizsgálva egyre inkább kikristályosodni látszik az az álláspont, hogy a szövetkezet a társulások rendszerében az ún. szociális gazdaság szereplőinek körébe tartozó vállalkozás.

A szociális gazdaság lényegét tekintve egy döntően az állampolgárok által működtetett harmadik szektort jelent a profitmaximalizálásra törekvő magángazdaság és az államilag dotált közvállalati szektor között. A szociális gazdaság vállalkozásainak célja nem a befektetett tőke utáni minél magasabb profit elérése, hanem az emberi kapcsolatok új formáinak kialakítása az önkéntesség és nyitott tagság, a szolidaritás, a demokratikus vezetés, a személyes/spekulatív profit kizárása, és az államtól való függetlenség elvei mentén.

A harmadik szektor aktív szereplői közé sorolják az alapítványok, a gazdasági célú egyesületek, az önszervező szervezetek, és a kölcsönös biztosító társaságok mellett a szövetkezeteket is.

Szövetkezet definíciója

A szövetkezetek és a harmadik szektor egyéb szereplői között ugyanakkor különbségek is megfigyelhetők, melyek alapvetően a szervezet működésének elveiben, az általuk folytatható gazdasági tevékenység mértékében, valamint a szolgáltatások irányultságában mutatkoznak meg leginkább.

Mindenek előtt rögzítendő, hogy a szövetkezet nem non-profit szervezet. Gazdasági tevékenysége során nyereség elérésére törekszik, melyet azonban egy sajátos visszatérítési struktúra keretében a tagoknak juttat vissza: részben osztalék, részben a tagság szociális, kulturális igényeit kielégítő szolgáltatások biztosítása révén. A szövetkezetnek alaptevékenysége tehát a vállalkozás, a gazdasági tevékenység folytatása, míg a harmadik szektorba tartozó, non-profit szervezetek, pl. egyesületek, alapítványok ilyen tevékenységet csak kiegészítő jelleggel végezhetnek.

Nem kizárt ugyanakkor, hogy egyes szövetkezetek a közhasznú szervezetté minősítés feltételeként non-profit jelleggel működjenek. Magyarországon a törvényben meghatározott közhasznú tevékenységet ellátó szociális szövetkezetet a bíróság közhasznú szervezetté minősítheti, melynek velejárója, hogy a vállalkozási tevékenység során elért nyereség nem osztható fel a tagok között, hanem azt a cél szerinti, közhasznú tevékenység megvalósítására kell fordítani.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a szövetkezet a szociális célkitűzések integrációjának rendkívül hatékony eszköze, melynek sikere abban rejlik, hogy eredményesen képes ötvözni a gazdálkodási funkciót a kulturális, szociális, közösség-szervező funkcióval.

Szövetkezeti törvény: 2006. X. tv

A szövetkezet fogalma

7. § A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.

A szociális szövetkezet fogalma

8. § (1) A szociális szövetkezet a 7. §-ban foglaltaknak megfelelő olyan szövetkezet,
a) amelynek célja munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése;

b) amely iskolaszövetkezetként működik.

(2) A szociális szövetkezetnek a nevében viselnie kell a szociális szövetkezet megnevezést, illetve – iskolaszövetkezet esetében – az iskolaszövetkezet megnevezést

Közösségi vállalkozás

- A vállalkozásban szerepet vállaló tagok - akik egyben tulajdonosok is – képességeire, szakértelmére, munkatapasztalatára, mint közös tőkére alapozott, demokratikus módon (egyenrangú felelősségvállalással) működő, a közösség feltárt szükségleteire épülő gazdasági tevékenység.

- A vállalkozást maguk a tagok irányítják demokratikusan megválasztott vezetőkkel.

Fejlesztési folyamat

- Bevonás (megszólítás, meghallgatás, információval való ellátás, a részvételi lehetőség biztosítása, kapcsolatok szervezése) - KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS
- Egyéni és közösségi szükségletek feltárása - nyilvánosság
- Képességek, készségek, munkatapasztalatok megismerése
- Közös tervezés
- Közös tevékenységek szervezése egymás megismerésére, a bizalom kialakulására
- Képzés

2007.